

УДК 343.98:343.347

СПОСІБ ПІДГОТОВКИ, ВЧИНЕННЯ ТА ПРИХОВУВАННЯ ЗЛОЧИНУ ЯК СТРУКТУРНИЙ ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ФАЛЬСИФІКАЦІЇ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ ТА ОБІГУ ФАЛЬСИФІКОВАНИХ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ

Гук О.Г., ад'юнкт
кафедри криміналістики та судової медицини
Національна академія внутрішніх справ

У статті розглянуто найбільш поширені способи фальсифікації лікарських засобів та обігу фальсифікованих лікарських засобів, які виокремлено на підставі вивчення існуючої судової практики (винесених обвинувальних вироків суду за обвинуваченням у фальсифікації лікарських засобів).

Спосіб вчинення злочину розглянуто у вигляді його нерозривної тричленної структури: спосіб підготовки, вчинення та приховування фальсифікації лікарських засобів та обігу фальсифікованих лікарських засобів.

Ключові слова: фальсифікація, фальсифіковані лікарські засоби, обіг фальсифікованих лікарських засобів, кримінальне правопорушення, розслідування, криміналістична характеристика, спосіб вчинення злочину.

В статье рассмотрены наиболее распространенные способы фальсификации лекарственных средств и оборота фальсифицированных лекарственных средств, выделены на основании изучения существующей судебной практики (вынесенных обвинительных приговоров суда по обвинению в фальсификации лекарственных средств).

Способ совершения преступления рассмотрен в виде его неразрывной трехчленной структуры: способ подготовки, совершения и сокрытия фальсификации лекарственных средств и оборота фальсифицированных лекарственных средств.

Ключевые слова: фальсификация, фальсифицированные лекарственные средства, оборот фальсифицированных лекарственных средств, уголовное преступление, расследование, криминалистическая характеристика, способ совершения преступления.

Guk O.G. METHOD OF PREPARATION, COMMIT AND CONCEAL THE CRIME AS STRUKTURAL ELEMENTS OF CRIMINOLOGICAL CHARACTERISTICS FALSIFICATION DRUGS AND PHARMA DRUGS THE COUNTERFEIT

The article reviews the most common methods of falsification of medicines and circulation of counterfeit drugs, which are allocated based on the study of the existing judicial practice (court convicted on charges of falsification of medicines).

The way the crime is considered as its inseparable threefold structure, method of preparation, commit and conceal fraud and drugs trafficking counterfeit medicines.

Key words: forgery, counterfeit medicines circulation of counterfeit drugs, criminal, investigation, forensic characterization, way the crime.

Постановка проблеми. У системі структурних елементів криміналістичної характеристики важливе місце посідають способи вчинення злочину, а також способи його приховування, оскільки вони є джерелом первинної інформації про злочин, яка дає можливість сформулювати початкові версії та обрати необхідну модель розслідування цього злочину.

У криміналістиці існують різні підходи до визначення поняття способу злочину. Під способом злочину прийнято розуміти спосіб дії злочинця, що виражається у певній взаємозалежній системі операцій і прийомів підготовки, вчинення й приховування злочинів [1, с. 8], системі взаємозалежних, цілеспрямованих навмисних дій щодо підготовки, вчинення, приховування злочинів, здійснюваних відповідно до обстановки та

якостей особи, а також обумовлені ними дії цілого ряду інших осіб, необхідних для настання злочинного результату [2, с. 33].

Метою статті є дослідження способів вчинення та приховування фальсифікації лікарських засобів та їх обігу як важливого джерела відомостей про злочинну поведінку, виділення окремих спільних ознак та виокремлення їх у певні групи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Спосіб вчинення злочину, який відбивається у слідах-наслідках, що залишаються після його вчинення, є важливим джерелом відомостей про злочинну поведінку. Детальний аналіз способу злочину у кримінально-правовому розумінні здійснив М.І. Панов, який запропонував під способом злочину розуміти певний порядок, метод, послідовність рухів і прийомів, за-



стосовуваних особою у процесі вчинення суспільно небезпечного посягання на охоронювані законом суспільні відносини, поєднаним з вибіркоvim використанням засобів вчинення злочину [3, с. 24].

В.М. Кудрявцев визначає спосіб вчинення злочину як певний порядок, метод, послідовність рухів і прийомів, застосованих особою для вчинення злочину [4, с. 32]. Таке розуміння способу вчинення злочину відповідає й етимологічному значенню терміна «спосіб» [5, с. 153], під яким розуміється «спосіб дії, прийом, метод здійснення чого-небудь», «той або інший порядок дій, метод у виконанні якої-небудь роботи, у досягненні якої-небудь мети».

У криміналістичному розумінні у способі організації фальсифікації лікарських засобів на перший план виходять ті його інформаційні сторони, які стають результатом прояву зовні законної діяльності, проте у результаті, складаючись в єдину картину, надають інформацію про злочин. У цьому зв'язку більшу цінність становлять сліди злочину, що вказують на те, яким чином злочинець вчинив такі дії: знайшов спільників (партнерів, найманих осіб), організував злочин: обрав необхідну схему його вчинення, яка, на його погляд, надавала можливість найбільш ефективно його організувати з тим, щоб, з одного боку, отримувати стабільно великі прибутки, а з іншого – створити видимість законного бізнесу (підприємницької діяльності), замаскував його під законну діяльність тощо. Саме ці сліди, що проявляються зовні, дають змогу створити основу для найбільш швидко розпізнавання первинних інформаційних даних у справі, виявлення ознак азартних ігор та ознак застосування того або іншого характерного способу вчинення злочину – організації чи ведення грального бізнесу. Це, відповідно, допомагає точніше визначити напрями й методи виявлення інших відсутніх інформаційних даних про передбачуваний спосіб вчинення цього злочину.

Виклад основного матеріалу. Досліджувана нами категорія злочинів характеризується ґрунтовним приготуванням до злочину, а також його прихованням, які, як правило, входять до загального злочинного наміру. Таким чином, за цією категорією справ ми маємо повноструктурний спосіб вчинення злочину, коли дії злочинця охоплюються єдиним умислом. У результаті методу аналізу в зазначеній системі дії злочинця можуть бути виділені у самостійні питання щодо дії з приготування, безпосереднього вчинення і приховання злочину. Підкреслимо, що ми виділяємо ці елементи виключно з науковою метою, пам'ятаючи про наявність повноструктурного способу вчинення злочину.

Способи конкретних дій злочинця багато в чому визначаються тією стадією, що відображає процес вчинення злочину. Так, фальсифікації лікарських засобів та обігу фальсифікованих лікарських засобів притаманна наявність різноманітних способів готування, вчинення та приховання цих злочинів, зважаючи на це, визначити їх вичерпний перелік фактично неможливо. Зупинимось лише на окремих із них, які характеризуються повторюваністю та значною поширюваністю.

Спробуємо поділити фальсифікацію лікарських засобів та обіг фальсифікованих лікарських засобів за способами теоретичного готування й способи практичної підготовки.

Способи теоретичного готування включають оцінювання та збирання відомостей про умови та комерційну вигідність вчинення злочину: встановлення попиту і пропозиції на певну категорію лікарських засобів, визначення вартості легальних примірників, встановлення аналогічної ціни на аналогічні контрафактні примірники лікарських засобів, встановлення обсягів реалізації конкурентів та їх організаційно-технічні можливості, прогнозування власних обсягів та визначення можливих прибутків від злочинної діяльності, визначення місць збуту, налагодження злочинних зв'язків із представниками контролюючих та правоохоронних органів, оцінювання можливого покарання та способів уникнення відповідальності за вчинений злочин.

Способи практичної підготовки включають: пошук і приготування необхідних знарядь і засобів, визначення місця вчинення злочину (оренда або облаштування місць для виготовлення, зберігання фальсифікованих лікарських засобів), реєстрація організаційно-правової форми діяльності (реєстрація юридичної особи чи фізичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності, під прикриттям яких буде вчинюватися незаконне виготовлення фальсифікованої продукції), укладання договорів з окремими правовласниками, підбір співвиконавців та технічний розподіл функцій (підшукування спеціалістів зі знанням фармакології, залучення майбутніх реалізаторів контрафактних засобів, іншого допоміжного персоналу – водіїв, бухгалтерів тощо).

Стадії безпосереднього вчинення злочину характеризуються найактивнішою діяльністю і різноманітністю способів досягнення злочинної мети:

1. Виробництво лікарських засобів – діяльність, пов'язана із серійним випуском лікарських засобів, яка включає всі або хоча б одну зі стадій технологічного процесу, у тому числі закупівлю матеріалів і продукції.

Фасування, пакування та/або маркування, зберігання, відповідний контроль, видачу дозволу на випуск (реалізацію), а також оптову торгівлю (дистрибуцію) продукцією власного виробництва.

Виготовлення фальсифікованих лікарських засобів близьке, але не тотожне до виробництва визначення. Виготовлення не передбачає серійний випуск фальсифікованих лікарських засобів. Серійне одержання зазначених засобів означає їх виготовлення серіями, за певним стандартом (нормою, зразком, мірилом), тобто вони є типовим виробом, що має відповідати певним вимогам щодо якості, хімічного складу, фізичних властивостей, ваги, форм і розмірів. У цьому випадку йдеться про одержання фальсифікованих лікарських засобів в умовах фармацевтичного підприємства. Це промисловий спосіб виготовлення зазначених засобів.

Необхідно зазначити, що фальсифікацією лікарського засобу буде визнаватися виготовлення як всього лікарського засобу, так і заміна у лікарському засобі певної діючої речовини.

Надати вичерпний перелік виготовлення фальсифікованих лікарських засобів неможливо, оскільки стрімкий технічний прогрес надає нові можливості і праволодільцям, і порушникам.

Зазначене злочинне діяння може вчинятися такими способами:

а) за формою відтворення:

– незаконне копіювання упаковки у формі оригіналу. Має місце, коли здійснюється виготовлення копій у тих же вимірах, що і копіюваний оригінал. Наприклад, передрук рецептурного листа, виготовлення копій лікарського засобу із заміною діючої речовини;

– незаконне копіювання упаковки в іншій формі. Прикладом може бути заміна будь-якого компонента упаковки з трьохвимірного на двохвимірний тощо.

б) за рівнем майстерності :

– просте відтворення – виготовлення фальсифікованих лікарських засобів із тих самих діючих речовин;

– виготовлення фальсифікованих лікарських засобів із частковим або повним копіюванням ознак ліцензійного примірника;

– виготовлення фальсифікованих лікарських засобів зі знищенням засобів захисту або ж відсутністю діючої речовини та заміною всіх складових оригінального лікарського засобу;

в) за обсягом виготовлення:

– виготовлення одного або більше видів фальсифікованих лікарських засобів;

– тиражування (виробництво) – багаторазове відтворення ідентичних примірників фальсифікованого лікарського засобу.

2. Незаконне розповсюдження (перевезення, пересилання, збут) фальсифікованих лікарських засобів – це будь-яка дія, яка спрямована роздавати, передавати, продавати та ін. Багатьом особам для придбання, ознайомлення та ін.

Основними способами незаконного розповсюдження, відповідно до ст. 321-1 КК, України є:

– перевезення фальсифікованих лікарських засобів – це умисне переміщення їх будь-яким видом транспорту з однієї території на іншу в межах України;

– пересилання фальсифікованих лікарських засобів – це незаконне переміщення їх у просторі шляхом відправлення поштою, багажем, поштовим відправленням або іншим способом з одного місця в інше у межах України. Цей злочин у формі пересилання вважається закінченим з моменту оформлення і відправлення посилки, багажу, листа, бандеролі з цими засобами незалежно від того, отримав їх адресат чи ні. Якщо адресат з незалежних від волі винного причин (наприклад, у зв'язку із затриманням під час оформлення квитанції на відправлення посилки, бандеролі чи вантажного контейнера або при їх огляді в момент здачі для пересилання) не одержав надісланих йому фальсифікованих лікарських засобів, дії винного треба кваліфікувати як замах на вчинення цього злочину.

– Збут – це будь-які оплатні чи безоплатні форми реалізації фальсифікованих лікарських засобів (продаж, дарування, обмін, сплата боргу, позика). Збут передбачає відчуження цих засобів іншій особі, яка може розпоряджатися ними (або їх частиною) як своїм майном.

3. Інші способи фальсифікації лікарських засобів:

– плагіат – привласнення авторства на чужий твір науки, літератури, мистецтва або на чуже відкриття, винахід чи раціоналізаторську пропозицію, а також використання у своїх працях чужого твору без посилання на автора [6], тут мається на увазі – оригінальний лікарський засіб.

– способи незаконного імпорту творів – ввезення товарів, послуг (іноді може вживатися щодо капіталу, знань, технологій). За даними держкомстату, станом на 2013 рік до України було імпортовано лікарських засобів на суму 10,33 млрд доларів США, що становить 3 % від імпортування державою всіх товарів та послуг, а в 2014 році – 4,6 % на загальну суму 14,9 млрд доларів США [7].

– придбання фальсифікованих лікарських засобів – це їх купівля, обмін на інші товари або речі, отримання як плати за виконану роботу чи надані послуги, позика,



подарунок або сплата боргу, привласнення знайденого. Склад злочину наявний, якщо суб'єкт злочину знає, що лікарські засоби фальсифіковані.

Зберігання фальсифікованих лікарських засобів – це будь-які умисні дії, пов'язані з фактичним перебуванням фальсифікованих лікарських засобів у володінні винного (він може тримати їх при собі, в будь-якому приміщенні, сховищі або в іншому місці). Відповідальність за незаконне зберігання цих засобів настає незалежно від його тривалості.

Висновки. Визначення криміналістичної характеристики найбільш поширених способів фальсифікації лікарських засобів має суттєве практичне значення. Це пов'язано з детермінацією способу вчинення злочину і властивих йому двох ознак, що мають особливе криміналістичне значення: відносна стійкість і повторюваність.

Відносна стійкість способів вчинення окремих видів злочинів знаходиться у прямій залежності від ступеня їх детермінованості різними факторами. Можливість повторення способу вчинення злочину його складових елементів (компонентів) як окремо, так і в цілому залежить від збереження сукупності об'єктивних і суб'єктивних факторів, під впливом яких формується спосіб вчинення злочину.

Незважаючи на те, що абсолютна повторюваність способів вчинення злочинів з усіма їх ознаками практично виключена, визначення найбільш типових способів у межах розробки методики розслідування конкретного виду злочину має важливе значення для його оперативного виявлення й розкриття.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бурчак Ф. Г. Объективная сторона преступления // Уголовное право Украинской ССР на современном этапе. Часть общая / Ф. Г. Бурчак, Е. Ф. Фесенко. – К., 1985. – С. 134.
2. Кузнецова Н. Ф. Объективная сторона преступления // Уголовное право. Общая часть / Н. Ф. Кузнецова. – М., 1998. – С. 45.
3. Панов Н. И. Способ совершения преступления и уголовная ответственность / Н. И. Панов. – Харьков : Вища школа, 1982. – 160 с.
4. Кудрявцев В. Н. Объективная сторона преступления / В. Н. Кудрявцев. – М., 1960. – 171 с.
5. Етимологічний словник української мови : у 7 т. / редкол. О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін. – К. : Наук. думка, 1983. – Т. 5 : Р–Т / уклад. : Р. В. Болдирев та ін. – 2006. – 704 с.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – С. 977.
7. Держкомстат Товарна структура експорту України. Держкомстат : Зовнішня торгівля України послугами [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.